

**8D01601 – «Тарих» білім беру бағдарламасы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған
Мухаметкалиева Карлыга Бериковнаның
«1920-жылдардағы Семей губерниясындағы ағарту мен білім берудің
тарихы: мазмұны және мектепте оқыту әдістемесі**

ҒЫЛЫМИ КЕҢЕСШІНІҢ ПІКІРІ

Зерттеу жұмысының өзектілігі 1920-жылдардағы Семей губерниясының ағарту мен білім беру жүйесінің қалыптасу тарихын қазіргі білім беру мазмұнымен байланыстыра қарастыру қажеттілігімен анықталады. Диссертацияда 1920-жылдары Шығыс Қазақстандағы маңызды мәдени-ағартушылық орталықтардың бірі болған Семей губерниясының зерттеу нысаны ретінде алынуы ғылыми тұрғыдан негізделген.

Жұмыстың құрылымы логикалық жүйелілігімен және мазмұндық тұтастығымен ерекшеленеді. Зерттеудің бірінші бөлігінде ағарту ісі мен білім беру тарихын оқытудың теориялық-әдіснамалық негіздері кешенді түрде қарастырылып, дереккөздерге жүйелі жіктеу және сыни талдау жүргізілген. Зерттеу барысында ізденуші Абай облысының мемлекеттік архиві, Қазақстан Республикасының Орталық мемлекеттік архиві, Қазақстан Республикасы Президентінің архиві және Ресей мемлекеттік әлеуметтік-саяси тарих архиві қорларындағы құжаттық материалдарды, сондай-ақ жарияланған дереккөздер жинақтарын жан-жақты зерделеген. Бұл материалдар өңірдегі білім беру жүйесінің қалыптасуы мен дамуын ғылыми тұрғыдан талдауға негіз болған. Тарихнамалық шолу отандық және шетелдік зерттеушілердің еңбектерін қамтып, зерттеу нысанының ғылыми тұрғыдан зерттелу деңгейін бағалауға және жеткілікті дәрежеде қарастырылмаған аспектілерді айқындауға мүмкіндік берген.

Екінші бөлімде өңірдегі білім беру жүйесінің дамуының тарихи-педагогикалық алғышарттары жан-жақты қарастырылған. Архивтік деректер негізінде 1920-жылдардың бірінші жартысында губерния аумағында білім беру жүйесінің қалыптасу және даму үдерістерін көрсететін әртүрлі типтегі оқу орындарынан тұратын кеңейтілген желінің жұмыс істегені анықталған. Сонымен қатар сауатсыздықты жою науқандарына халықтың едәуір бөлігі жыл сайын тартылып отырғаны, бұл үдерістің кең қоғамдық сипат алғаны көрсетілген. Автор мектеп желісін қайта ұйымдастырудың өңірлік ерекшеліктерін, педагог кадрларды даярлау жүйесінің қалыптасуын, сондай-ақ білім беру мекемелері желісінің кеңеюін ғылыми тұрғыдан негіздеп көрсеткен. Зерттеу нәтижелері өңірдегі білім беру тарихының тұтас ғылыми бейнесін қалыптастыруға және оның тарихи даму динамикасын айқындауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар ғылыми айналымға Алаш зиялыларының ағартушылық қызметіне қатысты мәліметтер енгізілген. Тарихнамада жеткілікті зерттелмеген Алаш қозғалысының өкілі Мұстақым Малдыбаевтың

ағартушылық және білім беру саласындағы қызметіне ерекше назар аударылған. Оның өңірдегі педагогикалық-ағартушылық қызметі бүгінгі күнге дейін үзік түрде ғана қарастырылып келген және терең ғылыми зерделеуді қажет етеді. Алаш зиялыларының өңірдегі ағарту үдерістеріне қатысуы олардың 1920-жылдардағы білім беру жүйесінің қалыптасуындағы рөлін нақтылай түсуге мүмкіндік береді.

Сонымен бірге 1920-жылдардағы Семей губерниясы мұғалімдерінің өмірбаяндық деректері мен педагогикалық қызметінің жекелеген бағыттары нақтыланған. Бұған дейін бұл мәліметтер тарихнамада үзік сипатта ғана кездесіп, жеткілікті деңгейде зерттелмеген болатын.

Үшінші бөлімнің ғылыми және практикалық маңызы ерекше. Бұл бөлімде Қазақстан тарихы мектеп курсына тақырыпты оқыту әдістемесі қарастырылып, жасанды интеллект құралдарын пайдалану арқылы оқытудың әдістемелік моделі әзірленіп, тәжірибеден өткізілген. Эксперименттік жұмыс жалпы орта және техникалық-кәсіптік білім беру ұйымдарының базасында жүргізілді. Зерттеу жұмысына осы ұйымдардың білім алушылары қатысқан. Апробация нәтижесінде оқушылардың танымдық белсенділігінің артуы, оқу материалын меңгеру сапасының жоғарылауы және зерттеу тақырыбына қызығушылығының күшейгені анықталған.

Зерттеу жұмысының негізгі жетістіктерінің қатарында бұрын пайдаланылмаған орталық және Абай облысының мемлекеттік архиві қорларындағы құжаттарды ғылыми айналымға енгізу, архив материалдары негізінде ғылыми әдебиеттерде бұған дейін аталмаған ауылдық мұғалімдердің есімдерін алғаш рет анықтау және олардың білім беру ісін дамытуға қосқан жеке үлесін айқындау, ағарту ісінің дамуы туралы мәліметтері атап өтіледі.

Диссертациялық зерттеудің негізгі ережелері мен нәтижелері автордың ғылыми жарияланымдары мен баяндамаларында сынақтан өтті. Диссертация тақырыбы бойынша 11 ғылыми мақала жарияланды, оның ішінде ҚР ҒЖБМ Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған журналдарда – 6, республикалық ғылыми басылымдарда – 2, халықаралық ғылыми конференциялар материалдарында – 3 мақала.

Қорыта келе, К.Б. Мухаметкалиеваның «1920-жылдардағы Семей губерниясындағы ағарту мен білім берудің тарихы: мазмұны және мектепте оқыту әдістемесі» диссертациялық жұмысы тарих ғылымы мен педагогика салаларының тоғысындағы мазмұнды әрі аяқталған ғылыми зерттеу деп есептеймін. Жұмыс ішкі логикалық жүйелілігімен, қорытындыларының ғылыми негізділігімен және нәтижелерінің практикалық маңыздылығымен ерекшеленеді. Ұсынылған диссертациялық зерттеу 8D01601 – «Тарих» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді және қорғауға ұсынылады.

Ғылыми кеңесші,
«Шәкәрім университеті» КеАҚ

тарих ғылымдарының докторы, профессор **Б.Ж. Атантаева**

